

اعتدال

در مسالك «دیوبند»

تألیف

شیخ الحدیث، مولانا عبدالرحمان سریازی حفظہ اللہ

سرشناسه	: سربازی، عبدالرحمن، ۱۳۳۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: اعتدال در مسلک دیوبند/ تالیف عبدالرحمان سربازی.
مشخصات نشر	: تربیت جام : امام محمد غزالی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۱ ص: ۵/۱۴ × ۵/۲۱ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۶۷-۰۴-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: دیوبندیه
موضوع	: اهل سنت
موضوع	: اسلام -- هند
رده بندی کنگ	: ۱۳۹۴ BP۲۳۶/۴ الف ۴ س/۶
رده بندی دیس	: ۲۹۷/۵۱۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۱۰۸۸۱

مشخصات کتاب

- ❖ نام کتاب: اعتدال در مسلک «دیوبند».
- ❖ گردآورنده: مولانا عبدالرحمن سربازی (۱۳۳۴).
- ❖ تدوین: محمد سلیم آزاد.
- ❖ سال چاپ: ۱۳۹۴ هـ. ش.
- ❖ چاپ و صحافی: انوار - حافظی و پسران
- ❖ قطع: رقعی.
- ❖ نوبت چاپ: اول.
- ❖ تیراژ: ۳۰۰۰ جلد.
- ❖ قیمت: ۵۵۰۰ تومان.
- ❖ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۶۷-۰۴-۴

حق چاپ محفوظ و مخصوص ناشر می باشد.

مرکز پژوهش: تربیت جام کتاب فروشی عثمان غنی

تلفن تماس: ۰۹۱۵۱۲۶۶۵۸۷

فهرست

۷.....	تقدیم
۸.....	مقال اقبال
۱۰.....	مقدمه
۱۵.....	بخش اول (نهضت علمی علمای دیوبند)
۱۸.....	پیشینه‌ی هند
۲۲.....	مسأله‌ی جد
۲۷.....	انقلاب و جهاد آزادی‌خواهی
۳۰.....	کانون رهبری و ایستادگی
۳۲.....	مدرسه «دارالعلوم دیوبند»
۳۵.....	زندگی‌نامه کوتاه اکابر «دارالعلوم دیوبند»
۳۶.....	جهاد آزادی سال ۱۸۵۷ میلادی
۳۷.....	تأسیس دانشگاه دینی «دارالعلوم دیوبند»
۴۱.....	فتنه تکفیر و تهمت «وهابیت» به علمای دیوبند
۴۲.....	داستان «حسام الحرمین» و «المهتد علی المفتد»
۴۲.....	کتاب «حسام الحرمین» و درون‌مایه آن
۴۳.....	انگیزه تألیف «المهتد علی المفتد»
۴۴.....	انگیزه سامان‌دهی ترجمه فارسی «المهتد علی المفتد»
۵۷.....	بخش دوم (مباحثه «دیوبندیت» و «وهابیت»)

مباحثه اول	۶۰
مباحثه دوم	۶۷
فصل (احای آثار متبرکه؛ نشانی دیگر از افراط!)	۷۰
بخش سوم (تحصیل السبق؛ نامه‌ای به مولانا «نعمانی»)	۷۷
مورد ۱	۸۵
مورد ۲	۸۵
مورد ۳	۸۶
مورد ۴	۸۸
مختصری از زندگی نامه «شاید» سید احمد	۹۵
مورد ۵	۹۹
مورد ۶	۱۰۴
تعریف «اهلسنت و جماعت» از زبان امام «شعبی»	۱۱۰
مذهب سلف و خلف در موضوع تأویل صفات	۱۱۳
مکتوب حضرت شیخ «حاج دوست محمد قندهاری»	۱۱۷
سخن علامه «صاوی» در مورد «وهاییه»	۱۲۱
نامه حضرت مولانا «اسعد مدنی» به مؤلف	۱۲۳
نامه شهید مولانا «محمد یوسف لدیانوی» به مؤلف	۱۲۴
نامه مولانا مفتی «محمد تقی عثمانی» به مؤلف	۱۲۶
تصاویر نامه‌ها	۱۲۸ الی ۱۳۰

مُتَقَدِّمَةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مطالب این رساله قبلاً در قالب مقدمه و ضمیمه در ترجمه‌ی «المهتد علی المفتهد» با نام کلمه‌ی «تألیف اهل سنت و جماعت» آمده بود.^(۱) اینک بار دیگر بنابه اهمیت موضوعی که در آن‌ها مورد بحث و کنکاش قرار گرفته یعنی افراط در بینش و منش «وهابیت» در مقابل اعتدال و میانه‌روی در مکتب «اهل سنت و جماعت» که علمای «دیوبند» از ساکنان این مکتب هستند، مناسب تشخیص داده شد به صورت مجزا با یک عنوان مشترک، چاپ برسند و خود «المهتد» هم چون در باب خود کتابی مستقل و در همان قالب «سنت و جماعت» و شهره‌ی آفاق است، مستقلاً آرایه گردد.

ما انگیزه‌ی نشر این مطالب را قبلاً در ترجمه‌ی «المهتد» («عقاید اهل سنت و جماعت») توضیح داده بودیم و اکنون باعث نشر جدد آن‌ها مشکلاتی است که بار دیگر به شکلی متفاوت دامنگیر «اهل سنت» و علمای «دیوبند» - که حامل حقیقی عقاید و معارف ناب سنتی در این دیار هستند - شده است. افزوده برخی از شبکه‌های ماهواره‌ای و افرادی در ابعاد دیگر دنیای مجازی، علمای «اهل سنت» را از تسنن و پیروی از سلف صالح، به برخی از باورهای اجماعی «اهل سنت» و «سلف صالح» یورش می‌آورند و جوانان عاری از دانش تخصصی دینی را از دایره‌ی اجماع، خارج و در دام بی‌بندوباری دینی گرفتار می‌سازند و اغلب آن‌ها هم عناصری گریزان از علما و گاه دشمن دینی هم‌کیشان باری آیند، و این بار نیز برخی از عناصر حکومتی و غیرحکومتی سکوت مصلحت‌اندیشانه‌ی ما را در

این برهه‌ی حساس، دلیل بر «وهابی» بودن ما دانسته به داشتن افکار آنان و یا رضایت به آن متهم می‌سازند.

ما همیشه برای اجتناب از اختلاف و حفظ وحدت برای نیل به اهداف اساسی‌تر، بالأخص در این دوره‌ی حساس و بس خطیر، از پاسخ کتبی در این زمینه به صورت تألیف کتاب و یا تهیه و نشر جزوه خودداری می‌ورزیدیم و در این «جمعه‌ی جدید ماهواره‌ای و اینترنتی نیز تاکنون جوانان خشمگین از بعضی اهالی «وهابی» آنان به بسیاری از علما و خصوصاً مشایخ و مقتدایان بزرگ اخلاق و ترکی که همواره مورد احترام خواص و توده‌ی مسلمانان بوده‌اند و همچنین تعرضات «رهین‌آ» را به علمای «دیوبند» که چیزی جز ارایه‌ی عقاید و احکام زمان سلف صریح و خورجی کارشان نبوده و نیست، را به صبر تشویق می‌کردیم تا شاید روزی عاه‌لان این «ریان‌ها و مبلغان‌شان در این مرز و بوم، متوجه اشتباهات خود شوند و بر این و شر بازآیند و ما خود نیز بر مبنای مصلحت و برای پاس داشتن وحدت اساسی، در پاسخ به انتقادات و اشکالات، فقط به بیانات اجمالی و گذرا و ضمنی در سخن‌های ما و درس‌های محدود حوزوی اکتفا می‌کردیم. اما فکر می‌کنیم هیچ گوشی شرای این اشکالات مان نیست و دیگر آب دارد از سر می‌گذرد و چنان‌چه کوششی صورت نگیرد ضریب خطر بیشتر می‌شود.

به هر حال در این میان مسئولیت علمی- الهی بر دوش «نمایندگان» قرار دارد و به هر صورت ممکن باید آن را ادا کنند و چاپ و نشر مجدد این مطالب، کوششی برای ادای همین دین است. اثبات فرق میان «اهل سنت حقیقی» و «وهابیت» در برخی مسایل و برائت علمای دیوبند از بی‌اعتدالی‌های «وهابیه»، موضوع اصلی مطالبی است که در این رساله می‌خوانید.

این رساله در سه بخش تنظیم گردیده است.

در بخش نخست، تاریخچه‌ی مختصری از اوضاع سیاسی و دینی هند قبل و بعد از نهضت علمی «دیوبند»، برگرفته از مقدمه‌ی قاضی «مظهر حسین» رحمته الله علیه بر «المهند علی المقتد» و همچنین از کتاب «مسلمانان در نهضت آزادی هندوستان»، تألیف و ترجمه‌ی رهبر کنونی ملت ایران، جناب «آیه الله خامنه‌ای» ^(۱) ارایه شده که مشتمل بر خلاصه‌ای جامع از تاریخ مبارزات مسلمانان «هند» با استعمار «انگلیس» و جنگ‌های و چرایی تأسیس مدارس دینی به ویژه «دارالعلوم دیوبند» و مقیاس اثر گذاری آن، زدودن آثار استعمار و احیای عقیده و فرهنگ اسلامی است و در پرتو این تنبیهات، چشم‌اندازی کامل و دقیق از آثار خدمات علمای دیوبند و درون‌مایه‌های «دیوبندیت» در افق دید شما قرار می‌گیرد و همچنین خواهید دانست که علمای دیوبند فرای با هیچ یک از گروه‌های افراطی و غیرهم ندارند و بلکه پیرو یکی از ایمه‌ی اربعه‌ی «اهل سنت» و عمدتاً «حنفی» هستند.

در بخش دوم، جریان دو مباحثه علمی میان علمای «دیوبند» و مشایخ و سران «وهابیت» را نقل کرده‌ایم که به خوبی علل و وسعت ینش و تبخّر علمی اکابر «دیوبند» و در مقابل، سطحی‌نگری و عدم استبصار و جود علمای «وهابی» را نمایان می‌سازد و بعد فهرستی از آثار و اماکن تبرکات تحریب‌شده در حرمین شریفین را که ما به چشم خود مشاهده کرده‌ایم و در حاشیه‌ی شرافت عینی و ظاهری این جمود و افراط می‌باشد، برای خوانندگان ارایه کرده‌ایم.

بخش سوم، نقل نامه‌ای است از این جانب به یکی از بزرگ‌ترین دانشمندان جهان اسلام، جناب مولانا «محمد منظور نعمانی» رحمته الله علیه درباره‌ی محتویات کتاب ایشان به نام «شیخ محمد بن عبد الوهاب اور هندوستان کے علمائے حق» که در موضوع «وهابیت» و شخص «محمد بن عبد الوهاب» نوشته است. نامبرده تنها کس از علمای «دیوبند» است که از «محمد بن عبد الوهاب» و حرکت او در این کتاب دفاع نموده است.

(۱) نویسنده خود در یک روز دوشنبه مورخ ۱۳/۱۲/۱۳۶۹ ه. ش. = ۷/۸/۱۴۱۱ ه. ق. در

این جانب بر محتویات کتاب و دلایل مذکور ایشان اعتراضاتی داشتم که در نامه‌ای با نام «تحصیل السبق» به ایشان فرستادم. در آن مکتوب ثابت کرده‌ام که علمای دیوبند و بلکه علمای هر چهار مذهب «اهل سنت» ارتباطی با «وهابیت» ندارند و بلکه همواره مخالفت خود را با مسایلی که «وهابیه» را از جرگه‌ی «اهل سنت» - به معنای دقیق و فنی کلمه - جدا می‌کند، اظهار کرده و می‌کنند. در این چاپ در پانان آن مقال اقتباسی از تفسیر معروف «الصاوی» نوشته‌ی عالم معروف، شیخ «احمد بن محمد صاوی مالکی» رحمته الله که معاصر با «شیخ محمد عبد الوهاب» بودند و آثار جنبش او را از نزدیک زیر نظر داشتند، نیز آورده‌ام تا مکملی برای دلایل رساله‌ی «تحصیل السبق» باشد. ایشان نیز در آن کتاب به مناسبی حرکت و نهضت او را تأیید کرده‌اند.

در مجموع، این کتاب برای همه ثابت می‌کند که ما سُنّی حنفی و از سلاله‌ی علمی «دیوبندیت» هستیم که نباید عملکردهای افراط‌آمیز در لیست عقاید و اعمال ما جایی ندارد و اتهام «وهابیت» هرگز ما نمی‌چسبد.

با این همه، نویسنده بنا به تعهد دینی و علمی و الهی که دارد، در ضمن تصریح به اختلاف علما و اکابر خود با «وهابیه» - که شاید اجمال آن را در این رساله می‌خوانید و در مسایل مشخصی در «المهتد» خواند - این شاء الله می‌خوانید - از اظهار این مطلب ابا نمی‌کند که ما «وهابیه» را کافر و ساقی نمی‌دانیم، بلکه مسلمانانی افراطی می‌دانیم که تحت تأثیر گرایش‌های افراط‌آمیز خویش زمانی مایه‌ی دردسر برای جهان اسلام شده بودند و در جواب سیاسی نیز بر مصلحتی از زمان حکام‌شان چون مترسک‌هایی فاقد اختیار و تدبیر شده‌اند و بلکه عملاً آله‌ی دست غرب و کاملاً تحت اراده‌ی آنان قرار گرفته‌اند^(۱) و بدین ترتیب برای مسلمانان نه یار شاطر که بار خاطر گردیده‌اند

(۱) نمونه‌ی آن چند دهه‌ی پیش در بحران خلیج فارس و همچنین در قبال گروه‌هایی که در

و باز این را هم باید اضافه نمایم که ما بر مبنای اعتقاد به لطف و کرم عام پروردگار مهربان، برای هیچ مسلمان جدانشده از «جماعت» دور از انتظار نمی‌دانیم که شاید روزی مشمول فضل الهی گردد و به آغوش جماعت مسلمانان که متشکل از قاطبه‌ی مؤمنان است و به قول رسول گرامی ﷺ «هیچ گاه بر گمراهی جمع نمی‌شوند»^(۱)، بازگردد. برای «وهابیه» هم راه رجوع باز است و عوامل بیداری بسیار. انتظار داریم از رویه‌ای که تا به حال دنبال کرده‌اند، بازایند و در بینش و شش با جمعه مسلمانان همراه و همگام شوند و خود را برای جهان اسلام مفید ثابت کنند. چنانچه این روزها برخی از اخلاف آنان مظاهر کوچکی از تحقق امیدهای مسلمانان را به نمایش گذاشته‌اند که باز امیدواریم این روند ادامه یابد و به کمال برسد. وَمَا ذَاكَ، عَلِمَ، بِعَزِيزٍ.

در پایان از عزیزم حافظ احمد سلیم آزاد^(۲) به دلیل کوششی که برای ترتیب و تدوین این دو کتاب^(۳) و تخریج بعضی احادیث و آثار و به عبارت دقیق‌تر: ارایه‌ی ترجمه و تألیف ما در طرحی نو به خرج دادند، تشکر می‌کنیم. خداوند متعال در علم و عمل وی برکت دهد؛ آمین!

[موا]نا [عبد الرحمن سربازی

چابهار؛ ربیع الثانی ۱۳۶۰، ۱۳۶۱ = زمین ۱۳۹۳ هـ. ش.

کشورهای اسلامی علیه منافع امریکامی جنگیدند و اخیراً هم در جریان دست مردم مصر بارز بود. (آزاد)

(۱) به روایت ابن ماجه در سنن از انس رضی الله عنه با الفاظ «لَا يَجْتَمِعُ أُمَّتِي عَلَى الضَّلَالَةِ»: ابواب فتن/ باب ۷، ش ۲۱۶۷ و باب ۸، ش ۳۹۵۰ و طبرانی در معجم کبیر: ۱۲/ ۳۴۲، ش ۱۳۶۲۳ و ۱۳۶۲۴- و حاکم در مستدرک: کتاب العلم/ ش ۳۹۱ الی ۳۹۸ و کتاب الفتن/ ش ۸۵۴۶- و ابن ابی شیبۀ در مصنف (موقوفاً): فتن/ ش ۱۹۵۱۷- و عبد الرزاق در مصنف: ش ۳۷۱۹۲- و هبشی در مجمع الزوائد (۵/ ۲۱۸) سَدَّ أَنْ رَأَى احْسَنَ گفته و راویانش را توثیق کرده است. محققان متواتر معنوی گفته‌اند. همچنین بخوانید بحث مدلل محقق بزرگ، املا علی قاری رحمته الله در «موضوعات کبیر»: ۵۳، ش ۱۶۶.